

Stockholm 2006-08-03

Konkurrensverket

103 85 Stockholm

Angående Konkurrensverkets frågor om konkurrensen på elmarknaden.

Branschföreningen Oberoende Elhandlare (OE) besvarar i det följande de frågor som Konkurrensverket ställt till OE angående konkurrensen på elmarknaden.

Fråga 1.

- a) Lönsamheten i produktionen betingas av skillnaden mellan försäljningsintäkterna och den genomsnittliga produktionskostnaden. Det innebär att även vid försäljningspriser strax under marginalkostnaden och därmed också under marknadspriset på Nord Pool kommer de produktionsbolag som har merparten av sin elproduktion i form av vattenkraft och kärnkraft att ha en bra lönsamhet och kunna generera stora vinster. Det är vidare allmänt vedertaget i företagsekonomi att man i bidragskalkylering låter bidragens storlek variera mellan olika marknadssegment beroende på konkurrenssituation och önskan att öka marknadsandelarna på respektive segment. Förutsättningen för lönsamhet är dock att bidraget på företaget som helhet ligger på en tillfredsställande nivå. Innebörden av detta är att det i vertikalt integrerade företag är fullt möjligt att med god lönsamhet träffa avtal mellan produktions och försäljningsbolag, som gör det möjligt för ett sådant försäljningsbolag att utforma avtal och priser mot kundgrupper och marknadssegment på ett sådant sätt som är omöjligt för ett elhandelsbolag som är hänvisad till att köpa sin el på kraftbörsen.
- b) Vattenfalls lägsta-pris-garanti på konsumentmarknaden innebär att priset till kund sätts under ett pris baserat på Nord Pool och rimliga marginaler för risktagande och administration. Det har också förekommit att stora processindustrier erbjudits kontrakt, där priserna relaterats till spotmarknaden samtidigt som nivån lagts under spotmarknadspriset.
- c) En prissättning i vertikalt integrerade företag som ligger under spotmarknadspriserna får med nödvändighet förödande konsekvenser för elhandelsföretag utan egen elproduktion och som köper sin el på kraftbörsen tillgällande spotmarknadspriser.

Fråga 2.

Det är uppenbart att samägande och samverkan i kärnkraftverk och vattenregleringsföretag motverkar en effektiv konkurrens på elmarknaden. Redan i utgångsläget utan en sådan samverkan är marknadssituationen bekymmersam med hänsyn till den dominans de tre stora producenterna har på den svenska elmarknaden. Att företag på en oligopolmarknad äger produktionsanläggningar gemensamt kan inte annat än försämma förutsättningarna för en fungerande konkurrens på marknaden. Det bör nog hållas för uteslutet att ett gemensamt ägande av produktionsanläggningar på denna marknad inte skulle påverka utbud och prisbildning. Med

den nuvarande principen för prisbildning på elmarknaden har de stora producenterna har mycket att vinna på att marginalkostnaden ökar kraftigt. Ökningen av marginalkostnaden innebär nämligen endast en mycket marginell höjning av den genomsnittliga produktionskostnaden, samtidigt som intäkterna ökar för hela produktionsvolymen.

Kraftproduktionsföretag som har vatten- och kärnkraft i sin basproduktion och samtidigt förfogar över produktionsanläggningar har både skäl och möjligheter att styra produktionsmixen så att marginalkostnaden ökar och därmed också marknadspriset. Professor Björn Carlsson visade kurvor på en sådan styrning från Vattenfalls sida vid vårens hearing i näringsutskottet. (Vattenfall har inte förnekat riktigheten i Björn Carlssons påstående.) Ett gemensamt ägande av produktionsanläggningar försvårar ju inte heller en sådan styrning.

Fråga 3.a)

Konkurrensmöjligheterna för OEs medlemmar beror på dels möjligheterna att få till stånd smidiga rutiner i samband med leverantörsbyten och mätvärdeshantering, dels fungerande handelsplatser för fysisk kraft och finansiella instrument. Detta under förutsättning att det finns en aktiv tillsyn, där ansvariga myndigheter verkar för en fungerande konkurrens och ser till att de dominerande vertikalt integrerade företagen inte missbrukar sin marknadsmakt.

Leverantörsbyten och mätvärdeshantering.

På en fungerande elmarknad i konkurrens måste elleverantörsbytet vara en rutinprocedur utan krångel. Därtill måste elräkningarna vara enkla att begripa. En förutsättning för detta är att flödet av s.k. strukturdata fungerar friktionsfritt. Det gör det inte i dag.

Kunder som har bytt elbolag administreras av elleverantören, medan all information som krävs för att göra detta kommer från nätägarna. Det gäller årsavläsningar, flyttningar, mätarbyten, extra avläsningar etc. Hantering av denna information lider av stora brister, vilket medför dryga extrakostnader för elhandlarna. Ett annat problemkomplex rör elnätbolagens rapportering av s.k. andelstal (elhandelsbolagets försäljning och betalningsskyldighet i nätområdet), som också lider av betydande brister.

Sammantaget innebär situationen att elhandlare med ambitioner att växa organiskt och/eller som inte har elnät i koncernen, har betydligt högre kostnader än företag som är vertikalt integrerade med både nät och elhandelsverksamhet. Orsaken är till största del bristande incitament att följa regelverket, från elnätföretagens sida. Energimyndigheten behöver skarpa instrument för att skapa dessa incitament.

Riksdagsbeslutet om införandet av månadsvis avläsning av elmätare innebär att kvaliteten i rapporteringen kan förbättras avsevärt. Det förutsätter dock att kommunikationen av mätvärden från nätbolag till elhandlare fungerar. Månadsvis avläsning för samtliga elkonsumenter blir obligatorisk först den 1 juli 2009. Det är därför nödvändigt att vidta åtgärder för att lösa problemen under övergångsperioden och att redan idag skapa förutsättningar för överföringen av de mätarställningar som införandet av månadsvis avläsning medför.

Oberoende Elhandlare har drivit frågan om införandet av ett centralt anläggningsregister. En kommunikationscentral med mätarställningar och övrigt utbyte av information som sker mellan nätägare och elhandlare enligt av Energimyndigheten utfärdade föreskrifter. Oberoende Elhandlare är mycket positiva till det initiativ som Svensk Energi tagit hösten 2005 med EMIX, ett system som hanterar alla kommunikationsprocesser på elmarknaden. Själva anläggningsregistret ligger lokalt hos aktörerna. EMIX fungerar dock som El- och gasmarknadsutredningens redovisade förslag med ett centralt anläggningsregister som fungerar som kommunikationscentral.

Ett genomförande av EMIX med de föreslagna rutinerna skapar en konkurrensneutralitet mellan olika aktörer på marknaden. Det nuvarande regelverket ger realiter integrerade aktörer med egna nätbolag en konkurrensfördel i förhållande till elhandlare utan nätbolag. En sådan

konkurrenssnedvridning kommer att förstärkas vid en övergång till månadsvis mätning om inte EMIX genomförs.

Oberoende Elhandlare föreslår därför att regeringen, som ett alternativ till ett centralt anläggningsregister, ger Svenska Kraftnät i uppdrag att ta fram ett förslag på hur organisationen för en kommunikationslösning enligt EMIX kan genomföras och att samtidigt utreda hur konkurrensneutraliteten därvid skall säkerställas genom att Svenska Kraftnät själv är huvudman för EMIX eller på annat sätt. En kommunikationslösning bör enligt OE innehålla följande krav:

- Användandet av registret görs obligatoriskt genom avtal med Svenska Kraftnät(EDIEL)/ingå i föreskrifter för rapportering från nätägare och elleverantörer.
- Att all kommunikation mellan nätägare och elhandlare går via EMIX, oberoende om mottagaren är en extern elhandlare eller ett systerföretag till nätägaren
- Svenska Kraftnät deltar i EMIX
- Energimarknadsinspektionen utövar tillsyn.
- Att prissättning blir konkurrensneutral och gynnar en rörlighet på elmarknaden
- Att registret ska vara i drift senast 1 juli 2008

Elproduktion och krafthandel

Den nordiska elbörsen Nord Pool med sina två marknadsplatser, för fysisk respektive finansiell elhandel, svarar för prissättningen på den nordiska elmarknaden. Nord Pool har idag uppnått en marknadsandel på drygt 40 procent av den fysiska handeln och, enligt egna uppgifter, cirka 50 procent av den finansiella handeln.(Uppgifterna avser helåret 2005.)

Omsättningen är dock väldigt ojämnt fördelad i den finansiella handeln, de långa terminskontrakten har en mycket dålig likviditet. Det leder till en osäkerhet om prissättningen och att spreadarna blir onödigt stora.

För att ytterligare förbättra förtroendet för Nordpool och därmed få fler industrikunder och elhandelsbolag att handla på Nord Pool istället hos de tre stora producenterna föreslår Oberoende Elhandlare följande åtgärder:

- Att all el som produceras på den nordiska elmarknaden ska bjudas in till spotmarknaden. Det förbättrar konkurrensen och ökar förtroendet för prissättningen på Nord Pool. Det tar bort möjligheten till nettning av produktion och inköp på spotmarknaden som idag medför att större industrikunder idag får högre kostnader för börshandel än för bilateral handel med en producent.
- För att motverka en hög marknadskoncentration och risk för konkurrensbegränsande samverkan anser Oberoende Elhandlare att kors- och samägande av elproduktions-anläggningar mellan konkurrerande företag bör förbjudas.
- För att säkerställa att utlandsförbindelserna används konkurrensneutralt och för samhällsekonomin på bästa sätt menar Oberoende Elhandlare att samtliga utlands-förbindelser, nuvarande och kommande, skall ägas av stamnätsbolagen och disponeras på lika villkor av alla aktörer på elmarknaden.
- Bygg ut den fysiska överföringskapaciteten i elnätet och utöka tillämpandet av motköp i Norden, i syfte att kraftigt minska förekomsten av olika prisområden.
- Att de nordiska länderna bildar ett gemensamt stamnätsbolag för hela börsområdet för att harmonisera regelverken och skapa ett gemensamt prisområde. D.v.s. göra det möjligt för alla aktörer att sälja el i samtliga nordiska länder.

- Flytta ägandet av den finansiella delen av Nord Pool från Svenska Kraftnät i ett första steg till Finansdepartementet, i syfte att skapa incitament till höga marknadsandelar för terminshandeln och därmed en effektivare prissättning. I dag är omsättningen mycket låg i merparten av de terminskontrakt som inte avser det närmaste året. En primär åtgärd är att öka inslaget av market makers, för att förbättra prissättningsmekanismen. I ett andra steg kan man även överväga ett privat ägande av den finansiella handelsplatsen.
- Förbättra förutsättningarna för en fungerande konkurrens genom att skilja ut Vattenfall elförsäljning och bilda ett nytt elbolag med staten som ägare och med samma typ av ägardirektiv som SBAB.

Detta skulle medföra:

1. Ökat fokus på att Nord Pools handel fungerar.
2. Staten markerar att det skall fungera att vara elhandlare utan att äga kraftproduktionsanläggningar eller elnät på den svenska marknaden, ökar intresset för nya aktörer.
3. Vattenfall elförsäljnings finansiella elhandel skulle inriktas mot finansiella instrument på Nord Pool och inte baseras på bilaterala finansiella kontrakt med Vattenfall elproduktion.

Finansiella instrument

Samtliga avtal utom avtal med spotpriser och fasta marginaler kräver prissäkringar med hjälp av finansiella instrument. Alla aktörer behöver därvid använda såväl råvaruderivat som valutasäkringar. Alla konsumenters elpriser är direkt beroende av utvecklingen på den finansiella elmarknaden. Detta gäller för såväl privata konsumenter och energitunga processindustrier. Utvecklingen av nya kontraktsformer för små elkunder har gått så fort att man inte längre kan säga att den finansiella elmarknaden endast används av professionella aktörer. Reglerna på detta område kommer att bestämmas av EU:s MiFID-direktiv. OE anser att implementeringen av detta direktiv måste genomföras på ett sådant sätt att det inte snedvrider konkurrensen på elmarknaden. Reglerna och tillståndsplikten bör gälla alla aktörer utan undantag.

OE anser att det i reglerna inte bör göras någon åtskillnad mellan råvaruderivat och andra finansiella derivat som valutasäkringar eller mellan elproducenter och andra aktörer på elmarknaden. Den tillståndsplikt och de krav gäller för företag som hanterar finansiella instrument bör gälla alla finansiella instrument.

En av de stora riskerna som snedvrider konkurrensen är hanteringen av marknadsinformation. Den största risken för missbruk av marknadsinformation finns hos vertikalt integrerade företag med produktion.

För att en konkurrenssnedvridning inte skall uppkomma är det nödvändigt att alla aktörer på den finansiella elmarknaden måste samma regler gälla för samtliga aktörer. Det skall inte göras någon åtskillnad mellan en oberoende aktör utan egen kraftproduktion och utan handel i egen bok och ett elbolag med egen produktion. Det är inte rimligt att regelverket tar utgångspunkt i vilket slags företag det är och inte i vilken typ av tjänst eller produkt, som det gäller.

Med de regler som diskuteras i samband med implementeringen av EUs MiFID-direktiv skulle man få den helt orimliga konsekvensen att oberoende aktörer skulle bli tillståndspliktiga på den finansiella elmarknaden, medan ledande kraftproducenter som också är dominerande aktörer på den finansiella elmarknaden skulle undantas från regelverket.

OE vill peka på att det ligger ett grundläggande strukturellt problem i att de stora elhandelsbolagen också är kraftproducenter. Alla elbolag med produktion genomför handel i egen bok med el-derivat i syfte att dra fördel av framtida elprisförändringar. Det finns därför en risk för att producenterna håller tillbaka information om produktionsförhållanden för gynna den egna handeln med informationsövertaget. Det är uppenbart att det finns intressekonflikter mellan dessa företags egen handel och deras kommissionshandel. Problemet kan dock reduceras genom krav på strikt avskildhet mellan de olika miljöerna i dessa bolag och en kraftigt ökad marknadsövervakning av Finansinspektionen.

Fråga 3. b)

Medlemsföretagen har med sina olika kompetensprofiler konsoliderats trots de svårigheter som funnits under elmarknadsreformens tio första år när det gäller rutiner för leverantörsbyten och mätvärdeshantering. Förhållandena har successivt förbättras och framför allt kommer de ytterligare förbättras om de förslag till förändringar som OE framfört genomförs. Det är mot denna bakgrund svårt att anta att OEs medlemsföretag skulle bedriva sin verksamhet om fem respektive tio år i någon annan form än i dag.

Fråga 4.

Prissättningen på spotmarknaden sker enligt marginalkostnadsprincipen, vilket är samhällsekonomiskt effektivt på en marknad med effektiv konkurrens. På en marknad med fåtalsdominans och där stora producenter äger produktionsanläggningar gemensamt och det finns korsvist ägande mellan flera producenter samtidigt som endast en mindre del av kraften går via spotmarknaden, finns det dock stor risk för att producenterna genom sitt agerande kan driva upp priserna på marknaden.

Oberoende Elhandlare har under vintern 2006 låtit analysera ett alternativ, genomsnittsmodellen, för att se om den kan förbättra prisbildningen. Vår slutsats är att den modellen inte leder en mer effektiv prissättning. I första hand bör problemet lösas genom att det skapas förutsättningar för en fungerande marknad genom ökat utbud genom öka kapaciteten på marknaden genom en ökad elproduktion och/eller förbättrade importmöjligheter på en integrerad nordisk/europeisk elmarknad. Det är därvid nödvändigt att detta görs på ett sådant sätt att fåtalsdominansen på den svenska elmarknaden bryts.

Vad gäller KKV:s direkta frågor om vad som kan vara i konflikt med gällande konkurrenslagstiftning så framstår det som märkligt om samägandet av produktionsanläggningar med den samverkan det realiter innebär inte skulle strida 6§ konkurrenslagen.

För Oberoende Elhandlare

Johan Öhnell, ordförande

Bo Lindörn, sekreterare